

6. Макаренко А. С. Книга для батьків [Текст] / А.С. Макаренко. – К.: Радянська школа, 1980. – 327 с.
7. Мешко О. І., Янкович О. І., Мешко Г. М. Короткий виклад курсу “Історія зарубіжної школи і педагогіки”: Навчально-методичний посібник [Текст] / О.І. Мешко, О.І. Янкович, Г.М. Мешко. – Тернопіль: ТДПУ, 1998. – 82 с.
8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка [Текст] / В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1978. – 263 с.

The article discusses the views of the Polish educator Janusz Korczak for the implementation of the social protection of children in the orphanage. Highlight the main characteristics of the pedagogical concept and presented the components of effective educational actions to ensure social protection of children.

Key words: *social protection of children, education, orphanage, pedagogical concept, the system of incentives of self-education, "the court without punishment".*

УДК 327.39

Галіченко Максим Володимирович

ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕОЛОГЕМИ «МОСКВА – ТРЕТІЙ РИМ» У КОНЦЕПЦІЇ В. ЦИМБУРСЬКОГО «ОСТРІВ РОСІЯ»

У статті аналізується оригінальна концепція В. Цимбурського «Острів Росія». Вона постає альтернативою концепту «Русский мир». В. Цимбурський вважає, що острів є прасимволом російської цивілізації. Це дозволяє автору переосмислити зміст ідеологем «Москва – Третій Рим».

Ключові слова: *геополітика, ідеологема, міф, «Москва – Третій Рим», «Русский мир», цивілізація.*

Погляди В. Цимбурського досліджувались такими вченими, як С. Акопов, З. Жаде, В. Зарубін, Н. Комлева, А. Окара, О. Харін та ін. Вони передусім

звертали увагу на дослідження цивілізаційних ідей В. Цимбурського, зокрема, тлумачення кордонів між цивілізаціями, вивчення лімітрофів, визначення фаз розвитку російської геополітики, євразійські доктрини. У цьому контексті розуміння В. Цимбурським ідеологеми «Москва – Третій Рим» залишилось поза увагою дослідників. Саме тому обрана тема є актуальною.

Вадим Леонідович Цимбурський відіграв важливу роль у становленні геополітичних та цивілізаційних досліджень у сучасній Росії. Його ідеї справили значний вплив на сучасну російську політичну та соціальну філософію, зокрема через запровадження понять «лімітроф», «лімес», «сакральна вертикаль», тлумачення цивілізації як особливої спільноти, що втілює певний духовний тип на певній місцевості, утворюючи єдність ядра та периферії [1, с. 75]. Окрім того, він намагався утвердити альтернативну «зіткненню цивілізацій» С. Гантінгтона модель співпраці між цивілізаціями у сучасному світі, а у Росії вбачав не стільки центр православної цивілізації, скільки «великий острів посеред Євразійського океану» [5]. Також погляди В. Цимбурського принципово розходилися з євразійськими ідеями О. Дугіна, які з 2000-х рр. отримували підтримку з боку керівництва Російської Федерації. Різниця полягає у тому, що В. Цимбурський наголошує на особливому емоційному комплексі, який характеризує росіян та відображає їх світорозуміння. Це світорозуміння пов'язано з усвідомленням своєї окремішності від усіх сусідів (Росія як острів). На противагу цьому О. Дугін намагається компенсувати для росіян втрату Радянського Союзу ідеєю побудови нової великої Батьківщини, котра у перспективі має охопити весь материк. Тобто цивілізаційна ідентичність росіян має бути поширена на всі народи Євразії [6, с. 443]. Це передбачає зовнішню експансію Російської Федерації. Для В. Цимбурського важливим є колонізувати внутрішній простір Росії, розвинути його. Його ідеалом постає ізоляціонізм.

У результаті інтелектуальних пошуків Г. Павловського, С. Чернишова, П. Щедровицького, С. Градиловського, Б. Межуєва у середині 1990 – на

початку 2000-х рр. окреслюється концепт «Русский мир», який передбачає нове геополітичне, гео економічне та геокультурне покликання Росії [2, 3, 11, 12]. Цей світ має поєднати діаспору з російською державою. П. Щедровицький визначальним критерієм для цього світу визначає спілкування за допомогою російської мови, яка у свою чергу зумовлює певний спосіб розміркування та сприйняття світу [12].

З критикою концепта «Русский мир» П. Щедровицького виступив В. Цимбурський, розробник ідеї «Острів Росія». Він вважав, що російська мова не може бути критерієм для конструювання «Русского мира». Таким критерієм має бути залученість до російського цивілізаційного досвіду [7]. Спробою окреслення цього досвіду постає геополітична концепція «Острів Росія». На думку С. Градиловського та Б. Межуєва, результатом реалізації цієї ідеї має бути ізоляція Росії від світового порядку, створення автономного для неї простору. Такий варіант не передбачає контактів із Заходом та не сприятиме зміні існуючого ладу [2].

Концепція В. Цимбурського постає альтернативою ліберальному (інтеграція у західну цивілізацію) та євразійському (створення потужної імперії) шляхам розвитку Росії. Він впевнений, що Росія – окремий геополітичний об'єкт, котрий охоплює простір між Європою та Китаєм, який характеризується великими незаселеними територіями на Сході, а на Заході відокремлюється від романо-германського світу поясом країн та народів («лімітрофів»), що примикають до Європи, водночас до неї не належачи (країни Центрально-Східної Європи). Отже, Росія може бути охарактеризована як великий острів посеред євразійського континенту [8].

Упродовж 1995-1997 років поняття «Острів Росія» зазнало трансформацій. Воно набуло значення пізньої цивілізації, яка своєю появою зруйнувала алтайсько-угро-слов'янську Євразію – гігантську внутрішньоконтинентальну периферію усіх старих євразійських цивілізацій. Росія у цьому варіанті сама постає як геополітична система –

міжцивілізаційний «Великий Лімітроф» [10]. Таким чином, існує небезпека втрати Росією свого геополітичного значення під тиском сусідніх цивілізацій. На думку В. Цимбурського, російська ідентичність має будуватись на уявленні про свою відокремленість як від Заходу так і від Сходу. Ця окремішність має достатні історичні підстави, що втілені в ідеологемі «Москва – Третій Рим», міфі града Кітежа та міфі Петербурга.

В. Цимбурський заперечує, що в ідеологемі Філофея «Москва – Третій Рим» відображена середньовічна концепція «перенесення імперії». Він вважає, що віра Філофея у Москву як останній Рим, пов'язана з відчуттям обмеження православної ойкумени межами Московського царства. Царство – острів посеред потопу відступництва від віри та язичництва [10]. Цей острів має встояти перед несправедливістю та злом. Цар відповідає за дотримання чистоти віри (можливість втручання у церковні справи) та збереження справедливості в державі (відповідальність перед Богом за кожного підданого). Важливим для розуміння острівного становища Росії постає процес збирання земель. Росія, яка змогла пережити Смуту та повернути втрачені землі, отримує можливість реалізувати місію «Третього Риму» стосовно повернення православних земель, завойованих невірними. Це означало необхідність посунути межі православної імперії та відновити великий християнський світ. Але реалізація цього проекту через включення українських земель та переведення обрядовості на грецький зразок призвела до розколу Російської православної церкви у середині XVII ст. Для старовірів «Третій Рим» перетворюється на систему островів, що відповідають громадам віруючих, які зберегли вірність традиції. Тобто православний острів стискається. Для офіційної церкви він навпаки збільшується. Цей острів має зберігатись до кінця світу.

На противагу цій ідеологемі виникає міф града Кітежа, який ховається від світу шляхом занурення у води Світлояра, звідки він повернеться у день Страшного суду. Таким чином, на думку В. Цимбурського, град Кітеж постає реакцією на гріхопадіння «Третього Риму» через церковну реформу Нікона.

Матеріалізованим продовженням міфу Кітежа постає міф Петербурга. Постійні повені у місті сприяли формуванню есхатологічних уявлень про знищення міста через гріхопадіння у водах Балтійського моря [10].

У ХХ ст. острівний характер ідеологеми «Москва – Третій Рим» знайде продовження у більшовицькому проєкті, а міф Кітежа буде відображено у поезії «срібної доби» та працях діячів російської еміграції. Відтак, ідея «Острова Росії» відповідає прасимволу російської цивілізації. Повернення до острівної ідентифікації дозволить Росії подолати конфліктність у відносинах із Заходом та сусідами.

Головна проблема Росії, на думку В. Цимбурського, полягає у бажанні бути частиною Європи та впливати на розвиток західної цивілізації. З одного боку це призводить до запровадження західних культурних, технологічних та наукових зразків (спроба копіювати Європу), а з іншого – проявляється у бажанні імперії бути за допомогою сили присутньою у Європі, вирішувати європейські проблеми (спроба силою змусити любити себе). Ідеї В. Цимбурського протилежні поглядам А. Дж. Тойнбі. Останній вважав, що Росія постійно зазнає викликів із Заходу й намагається їм протидіяти. Захід – агресивна цивілізація по відношенню до Росії. Саме тому Росія має будувати свій контр-світ [4, с. 15]. В. Цимбурський наголосив на тому, що Росія своїм намаганням втручатися у європейські справи, приєднувати до себе країни Центрально-Східної Європи аби створити спільний кордон з романо-германським світом, сприяє утвердженню у Європі страху перед нею та консолідацію зусиль для боротьби зі східною загрозою.

Для розвитку концепту «Русский мир» плідними виявились твердження В. Цимбурського про унікальність російської цивілізації, що розвивається за власними історичними законами, а в основі її розвитку чергування месіансько-експансивних та ізоляціоністських періодів. Росії потрібно вирішувати власні проблеми, зокрема освоювати Сибір та Далекий Схід, а не орієнтуватись на Захід [9]. У подальшому ідеї В. Цимбурського були витіснені агресивним

проектом неоевразійської імперії О. Дугіна, котрий знайшов більшу прихильність владних структур, ніж «Острів Росія».

Література:

1. Акопов С. В. Цивилизация и империя как способ воображения культурно-политического сообщества в концепциях В. Л. Цымбурского и В. К. Кантора / С. В. Акопов. // Управленческое консультирование. – 2013. – № 8. – С. 73 – 82.
2. Градировский С. Русский мир как объект геокультурного проектирования [Электронный ресурс] / С. Градировский, Б. Межуев – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/history/histori2003/gradirovsky-russmir/
3. Павловский Г. К возобновлению русского [Электронный ресурс] / Г. Павловский, С. Чернышев // Русский журнал – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/history/history95-97/chernishov-perepiska/
4. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории : Сб. / А. Дж. Тойнби. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 592 с.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : АСТ, 2006. – 261 с.
6. Цымбурский В. Дваждырожденная «Евразия» и геостратегические циклы России / В. Цымбурский. // Остров Россия : Геополитические и хронополитические работы 1993-2006. – М. : РОССПЭН, 2007. – С. 441 – 463.
7. Цымбурский В. «Остров Россия» vs «Остов Россия» [Электронный ресурс] / В. Цымбурский. – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/ostrov-rus/cymbur/island_skeleton/
8. Цымбурский В. Остров Россия [Электронный ресурс] / В. Цымбурский. – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/ostrov-rus/cymbur/island_russia/

9. Цымбурский В. «Остров Россия» за семь лет, или Приключения одной геополитической концепции [Электронный ресурс] / В. Цымбурский. – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/ostrov-rus/cymbur/67/
10. Цымбурский В. «От Великого острова Руси...» к прасимволу российской цивилизации [Электронный ресурс] / В. Цымбурский. – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/ostrov-rus/cymbur/great/
11. Щедровицкий П. Русский мир : восстановление контекста [Электронный ресурс] / П. Щедровицкий. – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/history/history01/shedrovitsky-russmir/
12. Щедровицкий П. Русский мир и транснациональное русское [Электронный ресурс] / П. Щедровицкий. – Режим доступа : http://www.archipelag.ru/ru_mir/history/history99-00/shedrovicky-transnatio/

The article analyzes the original concept of V. Tsymburskyu «Island of Russia». It appears an alternative concept of «Russian World». V. Tsymburskyu believes that the island is the archetype Russian civilization. This allows the author to rethink the ideological content of «Moscow – the Third Rome».

Key words: geopolitics, ideologeme, myth, «Moscow – Third Rome», «Russian World», civilization.

Гаран Марія Сергіївна

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. У статті розглянуто наукові підходи до підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання математики, спираючись на основні засади технологічного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та